

УДК 338.45

KIRGIZISTAN ALTIN SEKTÖRÜNÜN REKABET GÜCÜ

S. Ü. Kelleci, Öğr.Gör., Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, İktisat Bölümü <userap@adu.edu.tr>
A. Bostan, Yard Doç. Dr., İİBF, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
<azbostan@hotmail.com>

KYRGYZSTAN GOLD INDUSTRY COMPETITIVENESS

S. U. Kelledgy, Inst., Dr., Adnan Menderes University, Department of Economics
A. Bostan, Yard Assoc. Dr., FEAS, Kyrgyzstan Turkey Manas University

**КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ЗОЛОТОДОБЫВАЮЩЕЙ
ПРОМЫШЛЕННОСТИ КЫРГЫЗСТАНА**

С. Ю. Келледжи, Университет Аднан Мендерес <userap@adu.edu.tr>
А. Бостан, Кыргызско-Турецкий университет «Манас» <azbostan@hotmail.com>

Abstract

Today has been very important concepts of competition and competitiveness. In today's world, and to the continuous improvement of trade is constantly increasing requirements of countries to each other to establish dominance. At this point, the countries in order to have a greater share of the global market is working hard to increase their competitiveness. The competitiveness of the acquisition, production, investment, and increasing exports is an obligatory component. The purpose of this study, especially in terms of economy of Kyrgyzstan, which is very important in terms of exports to examine the competitiveness of the gold sector. In the first stage, given basic information about Kyrgyzstan, then the macro-economic indicators. After putting forward the international competitiveness of Kyrgyzstan, Kyrgyzstan gold sector is examined and the competitiveness of the sector data Revealed Comparative Advantage Index (Balassa Index) was created by.

Keywords: Kyrgyzstan, Gold Sector, Competitiveness

JEL Classification: F10, L61

Anahtar Kelimeler: Kırgızistan, Altın Sektörü, Rekabet Gücü

JEL Kod: F10, L61

Аннотация

Сегодня актуальны понятия «конкуренция» и «конкурентоспособность». В современном мире возрастающих потребностей торговля непрерывно совершенствуется в целях установления господства на рынке. Для того, чтобы иметь большую долю на мировом рынке страны упорно добиваются повышения конкурентоспособности производства, поступления инвестиций, а увеличение экспорта является обязательным компонентом. Цель данного исследования, касающегося экономики Кыргызстана, изучения конкурентоспособности сектора золотодобычи с точки зрения экспорта. С учетом имеющейся информации сначала исследуются макроэкономические показатели. Международная конкурентоспособность золотодобывающего сектора Кыргызстана рассматривается с помощью метода расчета сравнительных преимуществ (индекс Баласса).

Ключевые слова: Кыргызстан, золотодобывающая промышленность, конкурентоспособность.

Giriş

1991 yılından sonra Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Avrasya ülkeleri bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bu durum bölgenin jeopolitik ve ekonomik önemini artırmıştır. Bölgedeki ülkelerden biri olan Kırgızistan bölgenin önemli ülkelerinden biri olmak ve ekonomik kalkınmayı sağlamak istemektedir. Bu noktada ülkenin küresel bazda rekabet edebilir olması önem kazanmaktadır.

Günümüz dünyasında rekabet ürün bazında ortaya çıkmaktadır. Bu noktada, ülkelerin küresel piyasalardaki rekabet avantaj ve dezavantajlarını ortaya koyabilmeleri ve ayrıca zamanında ve doğru politika tercihlerinde bulunabilmeleri için ürün ve sektör bazlı karşılaştırmalı analizler yapılmaktadır. Bu çalışmada da Kırgızistan altın sektörünün rekabet gücünün ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışmada öncelikle Kırgızistan ekonomisinin içerisinde bulunduğu ekonomik ve ticari durum ele alınmıştır. Daha sonra ise rekabet gücü açısından Kırgızistan'ın uluslararasıdaki yeri tespit edilmiştir. Sonrasında ise Kırgızistan'ın dış ticaret yapısı ortaya konulmuş ve Kırgızistan ekonomisi açısından önemli bir yere sahip olan altın sektörünün rekabet gücü Balassa İndeksi ile hesaplanarak altın sektörünün rekabet gücü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. Kırgızistan Ekonomisi Hakkında Temel Bilgiler

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Kırgızistan bağımsızlığını kazanmıştır. Ancak ülkenin eski SSCB'ye entegre olan ekonomisini modern dünya ekonomisi ile piyasa koşullarına uydurma konusunda oldukça zorlanmıştır. Çünkü, Rusya'dan ayrılmasıyla birlikte Rusya'nın kaynaklarından mahrum kalmış, varlıkları tükenmeye yüz tutmuş, özel tüketimde düşüşler görülmüş ve kamu harcamaları artmıştır. Bunun sonucunda 1991-1995 döneminde GSYİH 1990'daki seviyesinin yarısına inmiştir. Tüm ekonomik göstergeler kötüye gitmiş, hiperenflasyon, artan işsizlik ve reel gelirden düşüş yoksulluğun artmasına yol açmıştır (Somuncuoğlu, 2011; 4).

1993 yılında ulusal para tedavüle girmiş, fiyatlar serbest bırakılmış, ticaret mevzuatı ile tarım sektöründe reform yapılmış, varlıklar özelleştirilmiş ve serbest bir ticaret rejimi kabul edilmiştir. Bu sayede ekonomi 1996 yılından itibaren düzelmeye başlamıştır. Tüm bu yaşanan olumsuz koşullara rağmen Kırgızistan, 1998'lerden sonra serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde önemli mesafeler almıştır. Ayrıca ekonomik büyümesini de başlatmıştır. Kırgızistan 1998'den beri BDT ülkeleri arasında ilk DTÖ üyesidir ve halen Orta Asya Türk Cumhuriyetleri arasında tek üyedir. Ayrıca IMF ekonomik yardım programlarını kabul eden ilk BDT ülkesidir. Buna rağmen yabancı yatırımlar sınırlı kalmış, alt yapı ve sosyal hizmet yatırımları gelişmemiş, dünya bankası ve IMF kredileri ciddi bir borç krizi ortamı yaratmıştır (Ersungur vd, 2007; 298).

1998 yılında yaşanan Rusya Krizi sonrasında Kırgız ekonomisi istikrara kavuşarak yılda yaklaşık %5 oranında büyümüştür. Geleneksel olarak güçlü olarak tanımlanan sektör tarım ve madencilik sektörleridir. Bunların yanı sıra, inşaat ve enerji ile ulaştırma, ticaret ve catering gibi hizmet sektörü alanları da gelişme sektörlerindedir (Somuncuoğlu, 2011; 4).

2. Kırgızistan Ekonomisi Temel Ekonomik Göstergeler

Ülkelerin makro ekonomik göstergeleri o ülke hakkında fikir sahibi olunması açısından önem arz ederler. Bu noktada Kırgızistan ekonomisini net bir şekilde ortaya koyabilmek adına öncelikle temel makro ekonomik değişkenler incelenecek, daha sonra ise dış ticaret performansına bakılarak ülkede en önemli sektörlerin hangileri olduğu üzerinde durulacaktır.

Tablo 1'de 2008-2011 yılları için Kırgızistan ekonomisine ait temel ekonomik göstergeler görülmektedir. Bu göstergeler incelendiğinde Kırgızistan'ın yaklaşık 6 milyar \$ civarında GSYİH'ya sahip olduğu görülmektedir. Kişi başına düşen GSYİH ise 1.100 \$ civarındadır. Bu gelir düzeyi ile Dünya Bankası ülke sınıflandırmasına göre düşük orta gelir grubuna ait ülkeler sıralamasındadır.

Kırgızistan nüfusunun 2.5 milyonluk kısmı faal nüfusu oluşturmaktadır. 2011 yılı verilerine göre işsizlik oranı %8,6 düzeyindedir. Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) Nisan 2011 World Economic

Outlook raporuna göre Kırgızistan'da enflasyon şu şekilde bir seyir izlemiştir: 2006'da %5,6; 2007'de %10,2; 2008'de %24,5; 2009'da %6,8; 2010'da %7,8.

Tablo 1: Temel Ekonomik Göstergeler

	2008	2009	2010	2011
GSYİH (Milyon Som)	185.013,60	196.423,10	212.177,40	273.107,80
GSYİH (milyon. \$, piyasa fiyatları)	5.059,20	4.579,70	4.616,60	5.919,10
Reel GSYİH Artış Oranı (%)	7,6	2,3	-1,4	5,7
Kişi Başına (GSYİH-MG)(\$)	968,4	888	890	1.127
Enflasyon Oranı, (%)	24,5	6,8	7,8	5,7
İşgücü (faal nüfus)	2.343.800	2.184.300	2.216.400	2.420.100
İşsizlik oranı (%)	11,2	10,3	8,4	8,6
Dış Borç Stoku (ml \$) (Kamu)	2.127,90	2.475,60	2.615,70	2.802,60
Sabit Yabancı Sermaye Yatırımları (bin \$)	653.223,20	556.741,10	445.962,80	515.102,90
Dış Ticaret (Bin \$)	5.699.000	4.475.900	5.265.500	6.488.550
İhracat (\$)	1.641.500	1.439.000	2.027.800	2.239.786
İthalat(\$)	4.057.000	3.036.900	3.237.700	4.248.763
Denge(\$)	-2.415.500	-1.597.900	-1.209.900	-2.008.977
Dünya Ticareti İçindeki Payı (%)	0,02	0,02	0,02	0,02

Kaynak: KC Milli İstatistik Komitesi, KC Merkez Bankası

Kırgızistan'ın izole coğrafi konumu ve ithalata bağımlılığı Eski Sovyetler Birliği ülkeleri dışında ticaret ilişkilerini geliştirmesinde önemli bir engel teşkil etmiştir. 1997 yılından itibaren artan altın ihracatı sayesinde yenedünya pazarlarına ulaşılmış, ne var ki, altın ihracatında yoğunlaşılması da ihracatta ürün çeşitliliğinin gelişmesine engel olmuştur. Kırgızistan'ın dünya ticaretinden aldığı pay oldukça düşük olup, onbinde ikiye yakındır. Kırgızistan 2009 yılında 1.17 milyar dolarlık ihracat, 2,9 milyar dolarlık da ithalat gerçekleştirmiştir. Ülke 2002 yılından itibaren düzenli olarak ve önemli miktarlarda ticaret açığı vermektedir (Somuncuoğlu, 2011; 12).

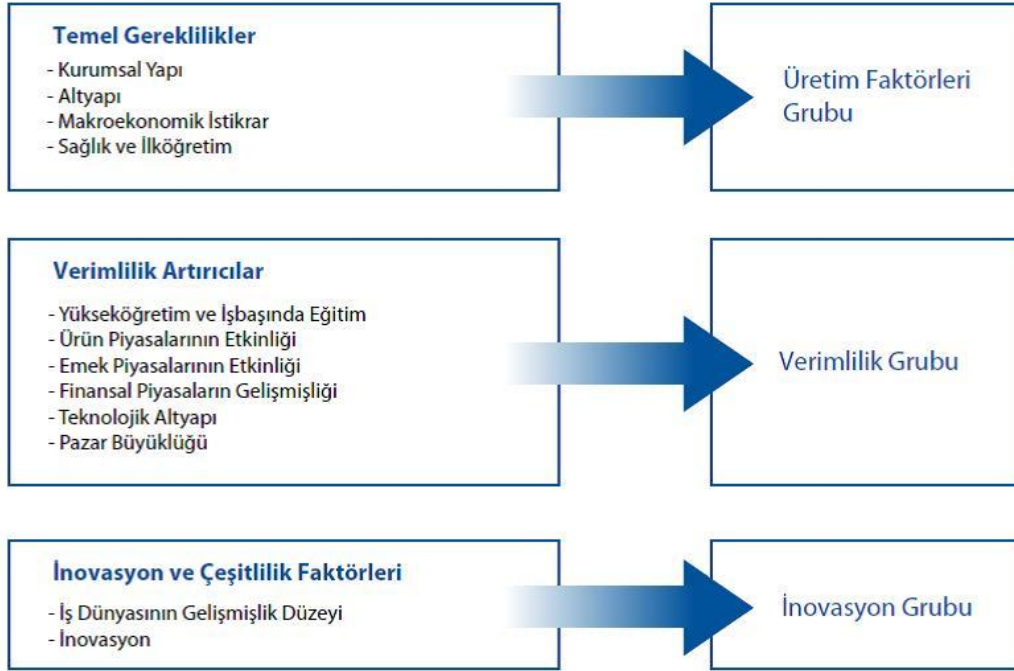
3. Kırgızistanın Rekabet Gücü Sıralamasındaki Yeri

Rekabetçilik bir ülkenin üretkenliğinin belirleyen kurumlar, politikalar ve faktörler kümesi olarak tanımlanabilir. Ülkesel rekabeti oluşturan bileşenlerdeki iyileşmenin o ülkeye yatırım çekmesi ve genel olarak verimlilikte, üretimde ve gelirlerde artışa yol açması, bunun da ülke halkının refahını artırması beklenir. Firma dışı etkenlerin de olumlu katkıları dolayısıyla, bazı ülkelerde ve bazı bölgelerde daha verimli çalışan firmalar yaratılır. Bu firmaları çekebilen ve yaratabilen ülkeler rekabetçiliği yüksek olan yerlerdir (Ulengin, Ekici, 2012; 12). Rekabet gücü ise, bir ülkenin ürettiği mallarda diğer ülkelerin malları ile fiyat, kalite, tasarım, güvenilirlik ve zamanında teslim gibi unsurlarda yarışabilir düzeyde olmasıdır (Demir, 2002: 230).

Dünya Ekonomik Forumu; rekabetçilik sıralamasını Küresel Rekabetçilik Endeksine (KRE) dayandırır. Endeks son derece kapsamlı, ulusal rekabetçilik konusunda mikroekonomik ve makroekonomik durumu analiz eden bir yapıya sahiptir. KRE, rekabet gücünü etkileyen çok sayıda bileşenin ağırlıklı ortalamasıdır. Her bir bileşen rekabetçilik olarak anılan karmaşık kavramın bir boyutunu yansıtır. Söz konusu tüm bileşenler rekabetçiliğin dayandığı 3 grupta toplam 12 adet

bileşenin neler olduğunu ve bu bağlamda özelliklerini tanımlar (WEF, 2012-13). Aşağıdaki şekilde de bu bileşenlerin neler olduğu görülmektedir.

Şekil 1 Dünya Ekonomik Forumu Modeli, WEF Küresel Rekabetçilik Raporu, 2011–2012

KRE oluşturulurken bir araştırma gerçekleştirilmektedir. Araştırma, KRE'nin 12 bileşenini çerçeveleyen toplam 13 bölümden oluşmuştur. Anket çalışması içinde bulunan sorular 1 ile 7 arasında bir puan verilecek biçimde yapılanmıştır. Bu anketlerde "1" en kötü notu, "7" ise en iyi notu temsil eder. Anket çalışması farklı ülkelerden 150'nin üzerinde ortak kurum aracılığıyla gerçekleştirilir. Kırgızistan'da, Dünya Ekonomik Forumu Küresel Rekabetçilik Ağı'nın (WEF Global Competitiveness Network) ortak kuruluşu "Ekonomik Politika Enstitüsü" (Bişkek Mutabakatı)'dür.

Tablo 2'de Kırgızistan'ın 2008-2012 yılları arasında uluslararası rekabet gücü sıralaması görülmektedir.

Tablo 2: Kırgızistan'ın Uluslararası Rekabet Gücü Sıralaması

		2008 (134 ülke)	2009 (133 ülke)	2010 (139 ülke)	2011 (142 ülke)	2012 (144 ülke)
Genel Sıralama	Sıralama	122	123	121	126	127
	Skor	3,4	3,4	3,5	3,4	3,4
Temel Gereklikler	Sıralama	124	126	120	131	128
	Skor	3,5	3,4	3,6	3,5	3,5
Verimlilik Artırıcılar	Sıralama	110	111	111	115	118
	Skor	3,3	3,4	3,5	3,5	3,4
İnovasyon ve Çeşitlilik Faktörleri	Sıralama	123	128	137	138	140
	Skor	2,9	2,8	2,6	2,6	2,6

Kaynak: World Economic Forum (WEF), 2008-2013 yılları Arası Yıllık Raporlar, The Global Competitiveness Report, Geneva, Erişim Tarihi: 11.01.2013, [http://www.weforum.org/reports?filter\[type\]=Annual%20Reports](http://www.weforum.org/reports?filter[type]=Annual%20Reports)

Kırgızistan, Dünya Ekonomik Forumu'nun 2008–2009 raporunda 134 ülke arasından 122. olabilmiştir. 2009–2010'da ise, bir sıra gerilenmiş ve 123. sıraya düşülmüştür. 2010-2011 yılına geldiğimizde incelenilen ülke sayısında bir yükseliş olduğu (daha önce 133 ülke incelenilirken 2010'da bu sayı 139'a çıkmıştır) ve Kırgızistan'ın iki sıra yükselerek 121. sıraya çıktığı görülmektedir.

2011-2012 döneminde ülke sayısı 142'ye yükselirken Kırgızistan, 121. sıradan 126. sıraya düşmüştür. 2012-2013 döneminde ise rekabet gücü sıralamasında Kırgızistan 144 ülke arasından ancak 127. Sırada olabilmiştir.

Kırgızistan'ın rekabet gücü sıralaması at bileşenler açısından incelendiğinde Verimlilik Artırıcı bileşenlerin diğer alt gruplara göre daha iyi sıralamalarda olduğu görülmektedir. Örneğin 2012 yılında verimlilik artırıcılarda 118. sırada iken, temel bileşenlerde 128. ve inovasyon'da 140. sırada olabilmiştir.

Kırgızistan 2012-2013 WEF verilerine göre genel durumunu irdelemek üzere toplam 144 ekonominin Kırgızistan 2012-2013 WEF verilerine göre genel durumunu irdelemek üzere toplam 144 ekonominin 12 bileşene göre ortalamaları alınıp hangi bileşenler açısından ortalamanın üstünde bulunduğu hangilerine göre ortalamanın altına düştüğü saptanmıştır. Bunu yaparken hem aldığı puan açısından hem de 144 ülke içindeki sırası açısından bir karşılaştırma yapılmıştır.

Tablo 3'deki verilere bakıldığında, Türkiye'nin tüm ülkeler içinde en yukarılarda yer aldığı bileşen; geçen yılda da olduğu gibi "Emek Piyasalarının Etkinliği", en altlarda yer aldığı bileşen ise "İnovasyon"dur.

Bunun yanı sıra, aldığı puanlara göre 144 ülke açısından irdelendiğinde, Kırgızistan'nin 2012 verilerine göre sadece Emek Piyasalarının Etkinliği bileşen açısından ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Diğer tüm bileşenlerde ortalamanın altındadır.

Rekabet açısından zayıf altyapı, makro ekonomik istikrarsızlık ve siyasi istikrarsızlığın beraberinde taşıdığı toplumsal gerilimler, Kırgızistan için ciddi önem arz etmektedir (Taşar ve Çevik, 2010; 326). Küresel Rekabet Raporu 2012-2013'a göre GSYİH'sı 2000\$'ın altında olduğu için 1. Aşama ülkesi olarak nitelendirilen Kırgızistan'ın en önemli sorun algılamasının ilk sırasında yolsuzluk yer alırken ikinci en önemli sorun olarak politik istikrarsızlık gösterilmektedir (WEF, 2012-13).

Tablo 3: Kırgızistan'ın Puan ve Sıra olarak Tüm Ülkelerin İçindeki Yeri (2012-2013)

	Kırgızistan		Ortalama
	Puan	Sıra	Puan
Kurumsal Yapı	2,92	137	4
Altyapı	2,59	121	4
Makro-Ekonomik istikrar	3,41	132	4,7
Sağlık ve İlköğretim	5,18	105	5,4
Yükseköğretim ve işbaşında eğitim	3,66	98	4,1
Ürün piyasalarının etkinliği	3,78	123	4,3
Emek piyasalarının etkinliği	4,36	72	4,3
Finansal piyasaların gelişmişliği	3,42	118	4,1
Teknolojik yapı	2,63	130	4
Pazar büyüklüğü	2,58	117	3,7
İş dünyasının gelişmişlik düzeyi	3,18	130	4
İnovasyon	2,08	142	3,4

Kaynak: World Economic Forum (WEF), (2012-2013) The Global Competitiveness Report, Geneva, Erişim Tarihi: 11.01.2013, [http://www.weforum.org/reports?filter\[type\]=Annual%20Reports](http://www.weforum.org/reports?filter[type]=Annual%20Reports)

4. Kırgızistan Dış Ticareti ve Kırgızistan Altın Sektörünün Rekabet Gücü

Bir önceki bölümde üzerinde durulduğu üzere Kırgızistan, uluslararası rekabet sıralamasında oldukça gerilerdedir. Rekabetin bu kadar yoğun yaşandığı günümüz dünyasında Kırgızistan'ın da kendini üst sıralara taşıması için sahip olduğu kaynakları iyi kullanarak güçlü olduğu sektörlerde rekabetçi yeteneğini ortaya koymak ve kendini güçlendirmek zorundadır. Bu noktada, çalışmanın bu kısmında Kırgızistan'ın dış ticaret yapısı incelenecektir. Bu doğrultuda güçlü olduğu düşünülen altın sektörü analiz edilerek sektörün rekabet gücü ortaya konulmaya çalışılacaktır. Kırgızistan ekonomisinde 2011 yılı için dış ticaret verilerine ilişkin değerler tablo 4'de incelenmektedir. (SITC sınıflandırmasına ilişkin tablo ekte verilmiştir).

Tablo 4: Başlıca Ülke ve Uluslararası Standart Ticaret Sınıflamasına (SITC Bölümlerine) Göre İhracat (2011)

Ülke	SITC Bölümlerine Göre % Payı									
	Toplam	0+1	2+4	3	5	6	7	8	9	Toplam
Dünya	1978,9	11,1	4,4	9,3	1	5,3	6,3	8,7	53,9	100
İsviçre	873,6	0	0	0	...	0,7	0	0	99,3	100
Kazakistan	289,7	34,6	2,8	24	2,2	9,9	10,8	6,1	9,5	100
Rusya	284,4	12,6	11	11,3	0,7	1,9	8	51,5	3	100
Bir. Arap Em.	150	2,4	0,1	4,8		0,6	0,2	0,3	91,6	100
Özbekistan	124,4	3,8	11,8	14,5	5,5	32,9	30,6	1	...	100
Türkiye	54,5	65,2	5,9	22,4	0,1	1,9	1,1	1,4	2	100
Çin	42	1,4	49,9	15,1	1	16,8	13,7	0,7	1,4	100
Tacikistan	36,3	32,8	0,9		1,4	27,8	5,5	4,1	0	100
Afganistan	23,5	1,2	0,9	89,3	2,3	3	2,7	0,7		100
Hindistan	18,3	0	0,1	0,8	0	0,4	0,4	0	98,3	100

Kaynak: <http://comtrade.un.org/pb/CommodityPagesNew.aspx?y=2011> (24.01.2013).

2011 yılında ihracatın %53,9'u SITC'da sınıflandırılmamış eşyalar (SITC 9) oluşturmuştur. İhracatta diğer önemli mal grupları olarak % 11,1 ile gıda, canlı hayvan, içecek ve tütün (SITC 0+1) ve % 9,3 ile mineral yakıtlar, yağlar ve ilgili maddeler (SITC 3) oluşturmuştur. İhracattaki ilk üç ülke İsviçre, Kazakistan ve Rusya Federasyonudur. İsviçreye olan ihracatın neredeyse tamamını altın oluşturmaktadır. Son 3 yıldır ihracattaki en önemli sektör altın sektörü olarak gerçekleşmiştir.

Kırgızistan'ın dış ticaret yapısının çevre ülkeler odaklı olduğu görülmektedir. Özellikle ihracat söz konusu çevre ülkelerdeki ekonomik koşullara bağlı olarak değişim gösterebilmektedir. Fakat son yıllarda İsviçre'ye olan altın ihracatı, İsviçreyi Kırgızistan'ın ihracatında ilk sıraya yerleştirmiştir (DEİK, 2012; 15).

Tablo 5'da 2011 yılı için SITC bölümlerine göre ihracat miktarları verilmiştir. Tablo incelendiğinde de, Kırgızistan'ın altın (SITC 9) ihracatının toplam ihracatta önemli yer tuttuğu görülmektedir. 2011 yılında toplam ihracat yaklaşık 2 milyar \$ iken altın ihracatı 1 milyar \$ civarında gerçekleşmiştir.

Kırgızistan'da ekonominin büyüme sürecinde önemli nokta, 1996 yılında tarım üretimindeki artış ve Kumtor Altın Madeni'nin hizmete sokulmasıyla mümkün olmuştur. Kumtor'un üretime başlamasıyla 1997 ve 1998 yıllarında GSYH'deki artış hızlanmış, ancak 1998 yılında Rusya'da patlak veren mali kriz nedeniyle yine düşüşe geçmiştir. 1999'dan itibaren tarım ve altın sektörlerine bağlı olarak büyümeye devam etmiştir (Gökten vd, 2008; 127).

Kırgızistan'ın altın ihracatı görülmektedir.

Tablo 6 incelendiğinde, Kırgızistan'ın 2000 yılından bu yana altın ihracatının giderek arttığı görülmektedir. 2000 yılında 195 milyon \$ olan altın ihracatı 2011 yılında 1 milyar \$'a çıkmıştır. Dünyada ise 2000 yılında yaklaşık 21 milyar \$ olan altın ihracatı 2011 yılında 236 milyar \$'a yükselmiştir. Kırgızistan'ın dünya altın ihracatı içindeki payı % 0.4 civarındadır. Her ne kadar bu

oran düşük gözükse de Kırgızistan'ın kendi ihracatı içindeki payının yüksekliği altının ülke içinin önemini ortaya koymaktadır.

Tablo 5: SITC Bölümlerine Göre İhracat

SITC	2011	2011 % payı
Toplam	1978,9	100.0
0+1	220,3	11,1
2+4	87,8	4,4
3	184,3	9,3
5	18,9	1,0
6	105	5,3
7	125	6,3
8	171,3	8,7
9	1066,3	53,7

Kaynak: <http://comtrade.un.org/pb/CommodityPagesNew.aspx?y=2011>
Erişim Tarihi: 24.01.2013.

Tablo 6'de 2000-2011 yılları arasında Dünya ve

Tablo 6: Dünya ve KYGRZ Altın İhracatı

	KYGRZ altın ihracatı (milyon \$)	KYGRZ toplam ihracatı (milyon \$)	KYGRZ altın ihr. toplam ihracat içindeki payı (%)	Dünya altın ihracatı (milyon \$)	KYGRZ altın ihracatının Dünya altın ihracatı içindeki payı (%)
2000	195	504	39	21.200	0,92
2001	224	476	47	21.200	1,06
2002	162	460	35	22.700	0,71
2003	260	581	45	33.100	0,79
2004	287	718	40	38.500	0,75
2005	230	672	34	37.400	0,61
2006	205	794	26	61.000	0,34
2007	224	1.134	20	71.700	0,31
2008	463	1.617	29	106.100	0,44
2009	529	1.178	45	123.900	0,43
2010	668	1.488	45	155.100	0,43
2011	1006	1.978	51	236.200	0,43

Kaynak: <http://comtrade.un.org/pb/CommodityPagesNew.aspx?y=2011> (24.01.2013)

Tablo 7'de ise 2011 yılı için Dünyadaki en büyük altın ihracatçıları görülmektedir.

Tablo 7: Dünyadaki En Büyük Altın İhracatçıları (2011) (milyon \$)

Ülke	ABD	Çin	BAE	Kanada	Avustralya	Japonya	Peru	Almanya
Değer	33.142	26.347	18.355	17.819	13.632	10.065	9.930	9.855
Ülke	İtalya	Meksika	Güney Afrika	Tayland	Gana	İspanya	Kore	Kırgızistan
Değer	8.393	7.878	7.199	5.927	4.836	3.518	3.139	1.009

Kaynak: <http://comtrade.un.org/pb/CommodityPagesNew.aspx?y=2011> Erişim tarihi: 24.01.2013.

2011 yılında en fazla altın ihraç eden ülkeler sıralamasında 33 milyar \$ ile ilk sırayı ABD almıştır. ABD'ni sırasıyla 26 milyar \$ ile Çin ve 18 milyar \$ ile BAE takip etmektedir. Kırgızistan ise 1 milyar \$ altın ihracatı ile 30. sıralardadır.

Tablo 8'de de 2011 yılı için dünyadaki en büyük altın üreticileri verilmiştir. Tablo incelendiğinde 2011 yılında dünya altın üretiminin 2.818 ton olduğu ve ilk sırada da 371 ton üretim ile Çin'in olduğu görülmektedir. Avustralya 258 ton ile ikinci ve ABD 232 ton ile üçüncü sıradadır.

Tablo 8: Dünya Altın Üretimi- 2011

Ülkeler	Miktar (ton)
Dünya	2.818,4
Çin	371,0
Avustralya	258,3
ABD	232,8
Rusya	211,9
G. Afrika	197,9
Peru	188,0
Endonezya	111,0
Kanada	107,7
Gana	91,0
Meksika	86,6
Kırgızistan	18,0

Kaynak:<http://www.altinmadencileri.org.tr/index.php?secim=9&mid=61> Erişim tarihi: 18.02.2013.

Kırgızistan'da ise 2011 yılında 18 ton altın üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu üretimin büyük kısmı ise Kırgızistan'ın en büyük altın madeni olan Tienşan Dağları'ndaki Kumtor altın madeninde çıkarılmaktadır. Bu ülkedeki altın üretiminin yüzde 90'ına karşılık gelmektedir. Kumtor Altın madeni Kanada'lı Centerra Gold firması ve Kırgızistan devleti ortaklığı ile kurulan Kumtor Altın İşletmesi tarafından işletilmektedir.

Kırgızistan ekonomisinde ve yıllık bütçesinde önemli yer tutan Kumtor madeni Orta Asya'da yabancı yatırımcılar tarafından işletilen en büyük maden konumundadır. Maden bugüne kadar yaklaşık 225 ton altın üretmiştir. 2009 yılında Kumtor'un üretimi 16,3 ton altın olmuştur. Sanayi sektörü toplam üretiminde sözkonusu maden ve maden ürünleri işleme faaliyetindeki işletmelerin payı % 46,8'dir. Kırgızistan'ın ikinci büyük altın madeni olan Talas bölgesindeki Jerui maden yatağındaki altın rezervlerini ise devlete ait Kyrgyzaltyn firması, İngiliz Oxus ve Avustralyalı Normandy madencilik şirketleri ortak olarak işletmektedir (DEİK, 2012; 10).

Kırgızistan'ın dış ticaretinde önemli bir yer tutan altın sektörünün 2000-2011 yılları için rekabet gücü Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (RCA Endeksi) ile hesaplanmış ve tablo 9'de verilmiştir. Oluşturulan Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi (Balassa Endeksi) şöyle açıklanabilir. Endeks aşağıdaki şekilde (Laursen, 1998: 5).

$RCA = (X_{ij} / X_{it}) / (X_{nj} / X_{nt}) = (X_{ij} / X_{nj}) / (X_{it} / X_{nt})$ formüle edilmektedir.

Burada X, ihracat; i, ülke; j, sanayi veya ürün grubu; t, tüm sanayiler; n tüm ülkeleri göstermektedir. RCA hesabının payında ülkenin sektör ihracatının toplam ihracatı içindeki payı yer alırken, paydada dünya ihracatı içinde sektör ihracatının payı yer almaktadır.

Karşılaştırmalı üstünlüğün gücünü göstermek amacıyla Balassa'nın RCA katsayısı 4 aşamada sınıflandırılabilir (Erkan, 2012; 199):

1. Sınıflandırma $\rightarrow 0 < RCA \leq 1$; Karşılaştırmalı üstünlük yoktur.
2. Sınıflandırma $\rightarrow 1 < RCA \leq 2$; Zayıf bir karşılaştırmalı üstünlük vardır.
3. Sınıflandırma $\rightarrow 2 < RCA \leq 4$; Orta derecede karşılaştırmalı üstünlük vardır.

4. Sınıflandırma → $4 < RCA$; Güçlü bir karşılaştırmalı üstünlük vardır.

Bir sektörün ihracatının artıyor olması, aynı zamanda ülkenin söz konusu sektörde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Karşılaştırmalı üstünlükler açısından önemli olan; ülkenin o sektördeki ihracatının toplam ihracatı içindeki payının, dünyada söz konusu sektördeki ihracatın, dünyadaki toplam ihracat içindeki payına oranla daha yüksek olmasıdır. Bu bağlamda, ülkelerin sektörel bazda ve mal grubu bazında ihracatlarındaki karşılaştırmalı üstünlüklerin belirlenmesi bağlamında, açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük (RCA) katsayılarının önemi ortaya çıkmaktadır (Erkan, 2012; 196).

Tablo 9 incelendiğinde, açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler endeksine göre Kırgızistan altın sektörünün oldukça yüksek bir rekabet gücüne sahip olduğu dikkat çekmektedir. Ancak durum yıllar itibariyle değerlendirildiğinde sektördeki rekabet gücünün 2000’li yılların başında daha yüksek olduğu ve giderek düşme eğiliminde olduğu görülmektedir.

Tablo 9: KYGRZ altın sektörü RCA Katsayısı

Yıllar	RCA katsayısı
2000	129,07
2001	157,21
2002	88,40
2003	111,76
2004	99,97
2005	85,83
2006	51,88
2007	39,64
2008	40,93
2009	44,96
2010	44,90
2011	39,11

Kaynak: UNCOMTRADE verilerinden yararlanılarak tarafımızdan oluşturulmuştur.

2005 ve 2010 yıllarında Kırgızistan’da meydana gelen siyasi istikrarsızlık durumu altın madenlerinin işletilmesi için girişimde bulunan yabancı yatırımcılarda tedirginlik yaratmıştır. Yabancı şirketlerin arama lisanslarının iptal edilmesi ve başka şirketlere arama lisansı verilmesi tedirginliği artıran bir unsur olmuştur. 2010 yılında yönetime gelen geçici hükümet ülkede normalleşme sürecini başlatmıştır. 30 Ekim 2011’de Almazbek Atambaev’in cumhurbaşkanı seçilmesi ile Kırgızistan yeni bir döneme girmiştir. Kırgızistan için çok önemli bir ekonomik değeri olan altın madenciliği konusunda yeni düzenlemelerin yapılması ülkenin hem siyasi hem de ekonomik istikrarını belirleyecek bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Atay, 2012).

Sonuç

Ekonomik gelişmenin ve refahın artması için rekabet gücü yüksek sektörlerin tespit edilmesi ve geliştirilmesi oldukça önemlidir. Kırgızistan, uluslararası rekabet sıralamasında oldukça düşük skorlara sahiptir. Dünya Ekonomik Forumu’nun 2012-2013 yılı raporunda genel sıralamada 144 ülke arasından ancak 123. sırada yer almıştır.

Geçiş süreciyle birlikte dışa dönük bir büyüme modeli izleyen Kırgızistan’ın ihracatında altın sektörü lokomotif görevi görmektedir. Kırgızistan altın sektörünün rekabet gücünü ölçmeyi amaçlayan bu çalışmada da, Kırgızistan’ın altın sektörüne ilişkin uluslararası rekabet gücü Balassa endeksi ile ölçülmüştür.

Sektöre ilişkin RCA katsayıları sektörün rekabet gücünün oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak yıllar itibariyle RCA katsayılarının düşmesi de gözden kaçırılmamalıdır.

Ülkede yaşanan siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar sektörde de kendini hissettirmiştir. Bu nedenle hem altın sektörünün var olan rekabet gücünün artırılarak sürdürülmesi hem de rekabet gücü yükseltilebilecek tarım ve turizm gibi diğer sektörlerin de geliştirilmesi için Kırgızistan'ın siyasi ve ekonomik anlamda yakaladığı istikrarı geliştirerek devam ettirmesi oldukça önemlidir.

Kaynakça

1. ATAY N., (2012), Altın Madenciliğinin Kırgızistan Ekonomisindeki Yeri, <http://www.ekoavrasya.net/duyuru.aspx?did=43&Pid=10&Lang=TR> Erişim Tarihi: 25.01.2013.
2. DEMİR, İ. (2002) "Alt Sektörlerde Rekabet Gücü Ölçüm Yöntemleri", *Planlama Dergisi*, Özel Sayı.
3. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, DEİK (2012), Kırgızistan Ülke Bülteni.
4. ERKAN B., (2012) "Ülkelerin Karşılaştırmalı İhracat Performanslarının Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Katsayılarıyla Belirlenmesi: Türkiye-Suriye Örneği", *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 15.
5. ERSUNGUR M., KIZILTAN A. ve KARABULUT K., (2007) "Türkiye İle Diğer Türk Cumhuriyetlerinin Ekonomik İlişkilerinin Analizi", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 35, Erzurum.
6. GÖKTEN S., OKAN P., ÖNER E. Ve AYPEK N., Tasarruf ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkide Finansal Sistemin Rolü-Kırgızistan Örneği, *Sosyo-Ekonomi*, 2008, Erişim Tarihi: 12.02.2013, <http://www.sosyoekonomi.hacettepe.edu.tr/080106.pdf>
7. KC Milli İstatistik Komitesi, KC Merkez Bankası.
8. LAURSEN, K. (1998) "Revealed Comparative Advantage and the Alternatives as Measures of International Specialisation", *Danish Research Unit For Industrial Dynamics (DRUID) Working Paper No. 98-30*.
9. SOMUNCUOĞLU T., (2011) KIRGIZİSTAN ÜLKE RAPORU, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İHRACATI GELİŞTİRME ETÜD MERKEZİ.
10. TAŞAR M. O. ve ÇEVİK S. (2010), "Rekabet Politikası Ekseninde Avrasya Ekonomileri" International Conference On Eurasian Economies.
11. Uluslararası Para Fonu (IMF) (2011) World Economic Outlook.
12. World Economic Forum (WEF), (2008-2009) The Global Competitiveness Report, Geneva, Erişim Tarihi: 11.01.2013, [http://www.weforum.org/reports?filter\[type\]=Annual%20Reports](http://www.weforum.org/reports?filter[type]=Annual%20Reports)
13. World Economic Forum (WEF), (2009-2010) The Global Competitiveness Report, Geneva, Erişim Tarihi: 11.01.2013, [http://www.weforum.org/reports?filter\[type\]=Annual%20Reports](http://www.weforum.org/reports?filter[type]=Annual%20Reports)
14. World Economic Forum (WEF), (2010-2011) The Global Competitiveness Report, Geneva, Erişim Tarihi: 11.01.2013, [http://www.weforum.org/reports?filter\[type\]=Annual%20Reports](http://www.weforum.org/reports?filter[type]=Annual%20Reports)
15. World Economic Forum (WEF), (2012-2013) The Global Competitiveness Report, Geneva, Erişim Tarihi: 11.01.2013, [http://www.weforum.org/reports?filter\[type\]=Annual%20Reports](http://www.weforum.org/reports?filter[type]=Annual%20Reports)
16. <http://www.altinmadencileri.org.tr/index.php?secim=9&mid=61> Erişim tarihi: 18.02.2013.
17. <http://comtrade.un.org/pb/CommodityPagesNew.aspx?y=2011>, Erişim Tarihi: 24.01.2013.